

Μάθημα ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ ΣΥΝΘΕΣΗ VII

Υποχρεωτικό μάθημα Ζ01ΥΠ – 7 ώρες διδασκαλίας – 12 ECTS

Ακαδ. Έτος 2023-2024 – 7^ο Εξάμηνο**ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΑ ΚΕΝΤΡΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ: Επιλογή κτιρίων / Βιβλιογραφία**Σύνταξη: Πάνος Εξαρχόπουλος, *Επικ. Καθηγητής Δ.Π.Θ.*
Νοέμβριος 2023Σημείωση:

Ο κατάλογος που ακολουθεί δεν είναι εξαντλητικός. Αναφέρεται, κατά κύριο λόγο, σε υλοποιημένα κτίρια πολιτιστικών κέντρων σύγχρονης ελληνικής αρχιτεκτονικής, τα οποία σχεδιάστηκαν εξ αρχής για τη χρήση αυτή. Η ταξινόμηση των κτιρίων ακολουθεί χρονολογική σειρά με βάση το χρόνο μελέτης. Η ταξινόμηση της σχετικής βιβλιογραφίας ακολουθεί χρονολογική σειρά με βάση το χρόνο έκδοσης.

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΑΘΗΝΩΝ

Λεωφ. Βασ. Σοφίας-Λεωφ. Βασ. Κωνσταντίνου-Ρηγίλλης, Αθήνα (περιοχή μελέτης 1^{ου} Διαγωνισμού).

1^{ος} Πανελλήνιος Πολεοδομικός Διαγωνισμός Ιδεών, **1959** / Α΄Βραβείο: Αρχιτέκτων Ιωάννης Δεσποτόπουλος.

2^{ος} Πανελλήνιος Πολεοδομικός Διαγωνισμός Ιδεών, **1976** / Α΄Βραβείο: Αρχιτέκτονες Δ. Διαμαντόπουλος, Ν. Χατζημιχάλης, Μ. Borne, Μ. Σαπουντζή, Η. Schwartz-Χατζημιχάλη.

1980: Πρόταση Κτηματικής Εταιρείας Δημοσίου. Υπεύθυνος σύμβουλος: Αρχιτέκτων Γιώργος Κανδύλης. Ομάδα μελέτης: Αρχιτέκτονες Δ. Διαμαντόπουλος, Π. Μόσχος, Μ. Borne, Μ. Σαπουντζή, Π. Φραγκούλης, Ν. Χατζημιχάλης, Η. Schwartz-Χατζημιχάλη.

Υλοποιήθηκε από τη μελέτη Δεσποτόπουλου μόνο το κτίριο του Ωδείου Αθηνών – Κατασκευή: 1970-1977. Πρόσφατα, έγιναν εργασίες απόδοσης νέων χώρων, διαρρύθμισης, ανακαίνισης κ.λπ. (Αρχιτέκτονες Δημήτρης και Σουζάνα Αντωνακάκη, Τηλέμαχος Ανδριανόπουλος, Γραφείο Θύμιου Παπαγιάννη κ.ά.)

- «Αρχιτεκτονικά Θέματα», *Ζυγός*, τχ. 77, Απρίλιος 1962, σ. 38.
- «Αρχιτεκτονικά Θέματα. Έρευνα του 'Ζυγού' για το ενιαίο Πνευματικό Κέντρο», *Ζυγός*, τχ. 78-79, Μάιος-Ιούνιος 1962, σσ. 29-47.
- Ελένη Φεσσά-Εμμανουήλ, «Το χρονικό του Πνευματικού Κέντρου της Αθήνας», *Θέματα Χώρου+Τεχνών*, 12/1981, σσ. 17-44.
- Γιώργος Κανδύλης, *Ζωή και έργο*, Αθήνα: Ερμής, 1985, σσ. 275-276.
- Τηλέμαχος Ανδριανόπουλος, «In situ ωδή», στο: <http://www.absurdum.gr/arhitektoniki/in-situ-wdi/> (12-2-2014)
- Γιώργος Αγγελής (επιμ.), *Ιωάννης Δεσποτόπουλος. Ωδείο Αθηνών*, Αθήνα: Niko Advertising/Μουσείο Μπενάκη, 2014.
- Ανδρέας Γιακουμακάτος, «Ιωάννης Δεσποτόπουλος. Ο Έλληνας κλασικός του Ευρωπαϊκού Μοντέρνου», Εισήγηση (και συνέντευξη) στην Ημερίδα για τον Ιωάννη Δεσποτόπουλο, 20-12-2014, Ωδείο Αθηνών, στο: <http://www.greekarchitects.gr/gr/αρχιτεκτονικες-ματιες/ιωάννης-δεσποτόπουλος-ο-Έλληνας-κλασικός-του-ευρωπαϊκού-μοντέρνου-id9701> (20-8-2017)
- Λάζαρος Καλυβίτης, «Ο Καθηγητής Γιάννης Δεσποτόπουλος. Η προσωπικότητα ενός αρχιτέκτονα μέσα από τη διδασκαλία του», Εισήγηση στην Ημερίδα για τον Ιωάννη Δεσποτόπουλο, 20-12-2014, Ωδείο Αθηνών, στο: <http://triantafyllou.blogspot.com/p/2014.html>

- Τάσος Μπίρης, «Η υπόθεση της εξαφάνισης του Ιωάννη Δεσποτόπουλου. Υποφωτισμένες (ή και κρυμμένες) όψεις του ιστορικού αρχιτεκτονικού μας τοπίου», Εισήγηση στην Ημερίδα για τον Ιωάννη Δεσποτόπουλο, 20-12-2014, Ωδείο Αθηνών, στο <http://www.greekarchitects.gr/gr/αρχιτεκτονικες-ματιες/η-υποθεση-της-εξαφάνισης-του-ιωάννη-δεσποτόπουλου-id9709> (8-1-2015)
- Μίνα Ψυχογιού, «Ωδείο Αθηνών: Ο απόηχος ενός Πνευματικού Κέντρου, στο: <https://artic.gr/odeio-athinon-arthro/35642/> (7-3-2016)
- Δελτίο Τύπου, «Ένας νέος χώρος του Ωδείου αποκαλύπτεται με τη σύμπραξη του 'Νέον', στο: <http://www.athensconservatoire.gr/νέος-χώρος-ωδείου-neon/> (8-9-2016)
- Νίκος Μαγουλιώτης, «Ανολοκληρωτες μοντερνιστικές ουτοπίες στο κέντρο της Αθήνας. Μια νησίδα γης στο κέντρο της πόλης αποτέλεσε το πεδίο φαντασιώσεων και φιλόδοξων σχεδίων από διαφορετικούς αρχιτέκτονες, που όμως δεν ολοκληρώθηκαν ποτέ», στο: <https://insidestory.gr/article/modernismos-anoloklirotos-outopies?token=8325ZEVW93> (14-3-2017).

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΚΑΒΑΛΑΣ (μελέτη)

Πανελλήνιος Αρχιτεκτονικός Διαγωνισμός, **1967**

Α΄ βραβείο: Αρχιτέκτονες Λάζαρος Καλυβίτης, Γιώργος Λεονάρδος.

- Γ. Διαμαντόπουλος, «Το πρόβλημα του Πνευματικού Κέντρου σε μια ελληνική πόλη», *Αρχιτεκτονικά Θέματα*, 1/1967, σσ. 66-70 [μελέτη προγραμματισμού]
- «Πνευματικό Κέντρο Καβάλας, Α΄ Βραβείο, Λ. Καλυβίτης και Γ. Λεονάρδος», *Αρχιτεκτονικά Θέματα*, 2/1968, σσ. 220-221.
- «Πνευματικό Κέντρο Καβάλας, Β΄ Βραβείο, Ν. Βαλσαμάκης και Κ. Δεκαβάλλας», *Αρχιτεκτονικά Θέματα*, 2/1968, σσ. 222.
- «Πνευματικό Κέντρο Καβάλας», *Αρχιτεκτονική*, τχ. 68, 1968, σσ. 38-41.

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΔΕΛΦΩΝ [σχήμ. ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΔΕΛΦΩΝ]

Αρχιτέκτονες Κώστας Κιτσίκης, Αντώνης Λαμπάκις

Μελέτη: **1965** – Κατασκευή: **1973**

- Φραντζής Κ. Φραντζισκάκης, *50 ετών δράσεις του Κώστα Κιτσίκη. 1913-1963*, Αθήνα: 1965, σσ. 268-275.

ΚΕΝΤΡΟ ΓΙΑ ΣΥΜΠΟΣΙΑ / ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ «ΑΠΟΛΛΩΝΙΟΥ» (κατεδαφισμένο)

Παραθεριστικός οικισμός «Απολλώνιον», Άγιος Σπυρίδωνας, Πόρτο Ράφτη (περιλαμβάνει: κατοικίες, κέντρο για συμπόσια, εργαστήρια, κατοικία Κωνσταντίνου Δοξιάδη, εστιατόριο, πισίνα, γήπεδα, υπαίθριο κινηματογράφο, υπαίθριο θέατρο «Ευανθία», εκκλησία Αγίων Αποστόλων). Αρχιτέκτων Κωνσταντίνος Δοξιάδης (συνεργάτης αρχιτέκτων Αρθούρος Σκέπερς)

Μελέτη: **1969** – Κατασκευή: α΄ φάση **1972** / β΄ φάση **1982** (ολοκλήρωση από Εμμά Δοξιάδη). 22-9-1973: εγκαίνια του Κέντρου για Συμπόσια.

1-11-2011: κατεδάφιση Κέντρου για Συμπόσια, κατοικίας Δοξιάδη, εργαστηρίων.

- Αλέξανδρος-Ανδρέας Κύρτης (επιμ.), *Κωνσταντίνος Α. Δοξιάδης. Κείμενα, Σχέδια, Οικισμοί*, Αθήνα: Ίκαρος, 2006.
- Καζάζη Γιώτα (επιμ.), *Ο Κωνσταντίνος Δοξιάδης και το έργο του*, 2 τόμοι, Αθήνα: ΤΕΕ, 2009.
- Τσιαμπάος Κώστας, *Κατασκευές της όρασης. Από τη θεωρία του Δοξιάδη στο έργο του Πικιώνη*, Αθήνα: Ποταμός, 2010.
- Φιλιππίδης Δημήτρης, *Κωνσταντίνος Α. Δοξιάδης (1913-1975). Αναφορά στον Ιππόδαμο*, Αθήνα: Μέλισσα, 2015.
- «Απολλώνιος Οικισμός», στο: <http://www.tovima.gr/vimadeco/designers/article/?aid=434126> (9-12-2011).
- Ειρήνη Γρατσία (επιμ.), «Τοπίο, Απολλώνιο, Κωνσταντίνος Δοξιάδης», Συνέντευξη με τη ζωγράφο Ευφροσύνη Δοξιάδη, στο: http://naturahellas.blogspot.gr/2013/07/blog-post_1693.html (27-7-2013).
- «Ιστορικός τόπος το «Απολλώνιο» του Κωνσταντίνου Δοξιάδη στο Πόρτο Ράφτη. Πρότυπος οικισμός», στο: <http://www.archaiologia.gr/blog/2014/02/19/ιστορικός-τόπος-χαρακτηρίστηκε-από-τ/> (19-2-2014).
- Δημήτρης Ρηγόπουλος, «'Διατηρητέος' αλλά κατόπιν εορτής», στο: <http://www.kathimerini.gr/754>

[727/article/politismos/polh/diathrhteos-alla-katopin-eorthis](http://www.tovima.gr/society/article/?aid=570141) (20-2-2014).

- Μάχη Τράτσα, «Γλίτωσε την μπουλντόζα το Απολλώνιο του Δοξιάδη», στο: <http://www.tovima.gr/society/article/?aid=570141> (22-2-2014).

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΠΕΙΡΑΙΑ [ΚΛΗΡΟΔΟΤΗΜΑ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ Δ. ΖΑΧΑΡΙΟΥ] (ανολοκλήρωτο)

Ακτή Δηλαβέρη, Μικρολίμανο, Πειραιάς

Αρχιτέκτων Ιωάννης Λιάπης, Πολιτικός μηχανικός Δημήτριος Μπαϊρακτάρης

Μελέτη: **1971-72** – Κατασκευή φέροντα οργανισμού: περ. **1974** (διακοπή εργασιών)

- «Πνευματικό Κέντρο στον Πειραιά», *Αρχιτεκτονικά Θέματα*, 8/1974, σ. 193.
- Μανώλης Οικονόμου, «Οδοιπορικό στο παρ' ολίγον πνευματικό κέντρο του Πειραιά, Κληροδότημα Ζαχαρίου, Μικρολίμανο», στο: <http://www.greekarchitects.gr/gr/αρχιτεκτονικες-ματιες/οδοιπορικό-στο-παρ-ολίγον-πνευματικό-κέντρο-του-πειραιά-κληροδότημα-ζαχαρίου-μικρολίμανο-id3956> (6-1-2014).
- Βασίλης Μιστριώτης, Μανώλης Οικονόμου (επιμ.), «Οδοιπορικό στο παρ' ολίγον... πολιτιστικό κέντρο Πειραιά, Κληροδότημα Ζαχαρίου, Μικρολίμανο», Ντοκιμαντέρ, παραγωγή 2011, GRATV by greekarchitects.gr

ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΚΑΛΑΜΑΤΑΣ (παλαιό και νέο κτίριο)

Αριστομένους 33, Πανταζοπούλου και Αναγνωσταρά, Καλαμάτα

Παλαιό κτίριο: «Λαϊκή και Απώρων Παίδων Σχολή Νικολάου και Ρεγγίνας Πανταζοπούλου», 1911

Νέο κτίριο: Πανελλήνιος Αρχιτεκτονικός Διαγωνισμός, 1982

Α΄βραβείο: Αρχιτέκτονες Γιάννης Λιακατάς, Αναστασία Πεχλιβανίδου-Λιακατά

Μελέτη: **1982-84** – Κατασκευή: **1983-89** (1986 διακοπή εργασιών λόγω σεισμού)

- Αγνή Κουβελά, «Πνευματικό Κέντρο Καλαμάτας ή το μέλλον της παράδοσης», *Αρχιτεκτονικά Θέματα*, 16/1982, σσ. 234-236.
- «Δημοτικό Πνευματικό Κέντρο Καλαμάτας», *Αρχιτεκτονικά Θέματα*, 16/1982, σσ. 236-237.
- «Δημοτικό Πνευματικό Κέντρο Καλαμάτας», *Αρχιτεκτονικά Θέματα*, 26/1992, σσ. 145-151.

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΔΗΜΟΥ ΚΟΡΥΔΑΛΛΟΥ

Λεωφ. Αθηνών και Καρυταίνης, Κορυδαλλός

Πανελλήνιος Αρχιτεκτονικός Διαγωνισμός, 1981

Α΄βραβείο: Αρχιτέκτονες Βαγγέλης Απέργης, Άννα-Στυλιανή Κυριακού, Πάνος Πανέτσος

Μελέτη: **1982-86** – Κατασκευή: **1987-92**

- «Πνευματικό Κέντρο Κορυδαλλού», στο: Νίκος Καλογήρου (επιμ.), *Σύγχρονη ελληνική αρχιτεκτονική. 3. Δημόσια αρχιτεκτονική*, Αθήνα: Μαλλιάρης-Παιδεία, 2000, σσ. 48-55.

ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟ ΣΥΝΕΔΡΙΑΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΔΗΜΟΥ ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ ΚΡΗΤΗΣ

Ο.Τ. Λεωφ. Πλαστήρα 10-Ρωμανού-Σπιναλόγκας-Γιαννίκου, Ηράκλειο Κρήτης

Πανελλήνιος Αρχιτεκτονικός Διαγωνισμός, 1983

Α΄βραβείο: Αρχιτέκτονες Τάσος Μπίρης, Δημήτρης Μπίρης, Πάνος Κόκκορης

Αρχική μελέτη: **1983** – Επικαιροποιήσεις μελέτης: **2005-2012** – Ολοκλήρωση: **2020**

- *Αρχιτεκτονικά Θέματα*, 19/1985, σσ. 52-53.
- Τάσος Μπίρης, *Εν Πτήσει. Συνομιλίες με τον Τάκη Κουμπή*, Αθήνα: Παπασωτηρίου, 2008, σσ. 296-305.
- Λένα Καλαϊτζή (επιμ.), *Τάσος Μπίρης-Δημήτρης Μπίρης: Αρχιτεκτονική. Το αμφίδρομο πέρασμα ανάμεσα στην εφαρμογή και τη διδασκαλία*, Αθήνα: Παπασωτηρίου, 2011, σσ. 246-253.
- «Πολιτιστικό Συνεδριακό Κέντρο Δήμου Ηρακλείου Κρήτης / Μεσογειακό Κέντρο Μουσικής, Λόγους Καλλιτεχνικών Δράσεων», *Δομές*, τχ. 162, 2022, σσ. 20-83. (εκτενής παρουσίαση με επιμέλεια-κείμενα Τάσου Μπίρη, κείμενο Γιώργου Πανέτσου και πλούσια εικονογράφηση).

ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΜΕΝΕΜΕΝΗΣ (με θέατρο και υπαίθριο κινηματογράφο)

Ναυάρχου Βότση 15, Μενεμένη, Θεσσαλονίκη

Αρχιτέκτονες Πρόδρομος Νικηφορίδης, Bernard Cuomo, Μανώλης Καντιδάκης
Μελέτη: **1996** – Κατασκευή: **1997** -

«ΣΤΕΓΗ» ΙΔΡΥΜΑΤΟΣ ΩΝΑΣΗ

Λεωφόρος Ανδρέα Συγγρού 107-109, Αθήνα

Αρχιτέκτονες Architecture Studio / Γαλλία (κατόπιν Διεθνούς Πρόσκλησης Ενδιαφέροντος με 66 συμμετοχές)

Θεμελίωση: **2004**

ΣΥΝΕΔΡΙΑΚΟ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΜΕΓΑΡΟΥ ΜΟΥΣΙΚΗΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

Παραλία Ποσειδωνίου (δίπλα στο Μέγαρο Μουσικής), Θεσσαλονίκη

Αρχιτέκτονες Arata Isozaki & Accosiates και Schema 4 ΟΕ (Αρχιτέκτονες Δ. Δακή, Ν. Σπάρτη, Ν. Αρβανιτοπούλου, Γ. Χορόζογλου)

Μελέτη: **2004** – Κατασκευή: **2010**

ΚΕΝΤΡΟ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΙΔΡΥΜΑ ΣΤΑΥΡΟΣ ΝΙΑΡΧΟΣ

Λεωφόρος Ανδρέα Συγγρού 364, Καλλιθέα

Αρχιτέκτονες Renzo Piano Building Workshop

Κατασκευή: **2016**

«ΚΑΡΑΠΑΝΤΣΕΙΟ» ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΑΜΠΕΛΟΚΗΠΩΝ-ΜΕΝΕΜΕΝΗΣ

Μεγάλου Αλεξάνδρου 24, Αμπελόκηποι, Θεσσαλονίκη

Αρχιτέκτονες Νίκος Καλογήρου, Πρόδρομος Βασιλειάδης, Τέλης Βασιλειάδης, Βίκυ Ευταξά, Νιόβη Καραμήτρου, Δημήτρης Σιμώνης, Αλεξία Φιλίππου, Κατασκευή: περ. **2017**

■ **Ειδικές περιπτώσεις μετατροπής παλαιών κτιρίων / εγκαταστάσεων**

«ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΚΟΣΜΟΣ» ΚΕΝΤΡΟ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΤΟΥ ΙΔΡΥΜΑΤΟΣ ΜΕΙΖΟΝΟΣ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ

Πειραιώς 254, Αθήνα (πρώην εργοστάσιο σωληνουργείας ΒΙΟΣΩΛ, Αρχιτέκτων Σόλων Κυδωνιάτης, 1940).

«ΤΕΧΝΟΠΟΛΙΣ» ΔΗΜΟΥ ΑΘΗΝΑΙΩΝ

Πειραιώς 100, Αθήνα (πρώην εργοστάσιο αεριοφωτος).

ΜΟΝΗ ΛΑΖΑΡΙΣΤΩΝ – ΠΟΛΥΔΥΝΑΜΟ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ

Κολοκοτρώνη 25-27, Σταυρούπολη, Θεσσαλονίκη (παλιό μοναστικό συγκρότημα, χτισμένο το 1886 από μοναχούς του τάγματος του Αγίου Βικεντίου του Παύλου, που ονομάζονταν Λαζαριστές από την έδρα τους στο ναό του Αγίου Λαζάρου στο Παρίσι).

■ **Γενικότερη βιβλιογραφία** (σε παρένθεση αναφορές σε κτίρια)

- «Πολιτιστικά κέντρα. Οραματισμοί και αποτελέσματα», *Θέματα Χώρου+Τεχνών*, 12/1981, σσ. 13-65. (Πνευματικό Κέντρο Αθηνών)
- Αντώνης Αντωνιάδης, *Σύγχρονη ελληνική αρχιτεκτονική*, Αθήνα: Άνθρωπος και Χώρος, 1979. (Πνευματικό Κέντρο Πειραιά, Πνευματικό Κέντρο Αθηνών)
- Ελένη Φεσσά-Εμμανουήλ, *Κτίρια για δημόσια χρήση στη νεότερη Ελλάδα*, Αθήνα: Παπασωτηρίου, 1993.
- Δημήτρης Φιλιππίδης, *Νεοελληνική αρχιτεκτονική*, Αθήνα: Μέλισσα, 1984.
- Παναγιώτης Τσακόπουλος, *Αναγνώσεις της Ελληνικής μεταπολεμικής αρχιτεκτονικής*, Αθήνα: Καλειδοσκόπιο, 2014. (Πνευματικό Κέντρο Καβάλας, Πνευματικό Κέντρο Αθηνών, Πολιτιστικό Κέντρο Ηρακλείου)
- Ελένη Φεσσά-Εμμανουήλ, *Δοκίμια για τη νέα ελληνική αρχιτεκτονική. Θεωρητικά-Ιστορικά-Κριτικά*, Αθήνα: 2001. (Πνευματικό Κέντρο Δελφών)